

Голові спеціалізованої вченої ради К 26.133.01
у Київському університеті імені Бориса Грінченка
Іванюк Г.І.

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента кафедри
соціальної педагогіки Запорізького національного університету

Соловйової Тетяни Геннадіївни

на дисертацію **Чечко Тетяни Миколаївни**

**«Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями
психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах»,**

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

**Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами
відповідних галузей науки.** Актуальність дисертаційного дослідження Тетяни
Миколаївни Чечко не викликає сумнівів з багатьох міркувань. Сучасне
реформування системи дошкільної освіти в Україні передбачає необхідність
розбудови інклюзивного освітнього простору та забезпечення рівного доступу
всім дітям до якісної освіти. У той же час, кількість дітей з порушеннями
психофізичного розвитку має несприятливу тенденцію до зростання, що
вимагає пошуку нових засобів і форм підтримки таких дітей та їхніх сімей.

Система дошкільної освіти є однією з перших ланок соціалізації та
першою установою, яка активно співпрацює з сім'єю, що актуалізує
необхідність створення та забезпечення дієвої соціально-педагогічної
підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку саме в
умовах дошкільних закладів освіти.

До того ж, орієнтування України на європейські стандарти якості життя
вимагає від держави та суспільства суттєвого перегляду соціальної політики
щодо підтримки таких сімей. Питання соціального, психологічного,

педагогічного захисту стають першочерговими для сімей, які виховують дітей раннього та дошкільного віку з особливостями психофізичного розвитку. Крім того, через вразливість, пов'язану з відсутністю адаптації такої родини до нового, складного статусу, означена категорія безумовно потребує соціально-педагогічної підтримки.

Актуальність даної роботи підкреслюється й тим, що у вітчизняних наукових дослідженнях, соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку саме у дошкільних навчальних закладах, ще не була предметом спеціального системного дослідження.

Отже, дисертаційне дослідження Тетяни Миколаївни Чечко відповідає державним потребам щодо науково-дослідної діяльності та виконано як частина реалізації наукової теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0116U002960). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 3 від 27.03.2014 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 29.04.2014 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

1. У межах виконання першого завдання дослідження, Тетяною Миколаївною розкрито сутність та обґрунтовано теоретичні засади соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Проведений аналіз наукової літератури, представлений у першому підрозділі, показав глибоке теоретичне осмислення автором проблеми соціально-педагогічної підтримки вразливих категорій населення, зокрема, сімей, які виховують дитину з особливостями психофізичного розвитку. Доречним вважаємо ретельний огляд законодавчих ініціатив та нормативних положень щодо реалізації права кожної дитини на якісну освіту.

Автором доведено та візуально представлено на с. 31 існування

понятійної полісемії щодо означень дітей, які мають порушення розвитку; розглянуто класифікації порушень розвитку; визначено специфіку характерологічних особливостей фізичного, психологічного та соціального розвитку дітей у дошкільному віці; доведено зв'язок типу порушення з певними проблемами соціалізації дитини та появою відповідних потреб (проблем) і у батьків; уточнено поняття «діти з особливостями психофізичного розвитку». На основі проведеного аналізу джерельної бази змісту та особливостей соціально-педагогічної підтримки батьків, функціональних обов'язків фахівців дошкільних навчальних закладів, автором визначено ключове поняття дослідження – «соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі».

2. Цікавим та корисним вбачається нам проведений автором аналіз зарубіжних практик соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. У підрозділі 1.2. подано результати цього аналізу, висвітлено різноманітні особливості підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю у різних країнах. Підкреслено значення раннього втручання, підтримки цілісності сім'ї та розвиток її виховного потенціалу. Основною характеристикою зарубіжної соціально-педагогічної підтримки батьків Тетяна Миколаївна визначає тісну міждисциплінарну взаємодію фахівців дошкільного навчального закладу та співпрацю з іншими соціальними інститутами.

3. У другому розділі автором здійснено оцінку потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, що є першим кроком в організації соціально-педагогічної підтримки. Тетяна Миколаївна доречно підкреслює, що діти в силу особливостей свого віку (дошкільний період) та специфіки порушення розвитку, як правило, не в змозі висловити, пояснити та обґрунтувати свої труднощі і потреби. А, отже, оцінка потреб батьків стає найважливішим джерелом інформації про сім'ю, дитину, їх проблеми та потреби.

Автором встановлено, що батьки мають суттєві труднощі, пов'язані з

відсутністю або недостатністю необхідних знань та досвіду щодо виховання особливої дитини. Підкреслено, що задоволення потреб дітей здебільшого залежить від рівня знань, умінь та розвитку відповідних навичок у їхніх батьків, що становлять їхній виховний потенціал. Отже метою соціально-педагогічної підтримки у контексті власного дослідження, Тетяна Миколаївна доречно визначає розвиток виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

4. У межах констатувального експерименту Тетяною Миколаївною обґрунтовано критерії (когнітивний, мотиваційний та практично-діяльнісний), показники та виявлено рівні розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах – початковий, ситуативний, середній та оптимальний. Заслуговує позитивної оцінки і авторський діагностичний інструментарій, розроблений для кожного критерію. Також автором чітко визначено основні потреби батьків: нестача інформації з різних аспектів виховання і навчання дітей; матеріальні труднощі; непорозуміння з батьками здорових дітей та із соціальним оточенням у цілому; необізнаність батьків щодо різних соціальних інституцій, де такі сім'ї можуть отримати підтримку.

5. В останньому розділі автором розроблено змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах та перевірено його дієвість. Вважаємо достатньо повною та обґрунтованою детальну схему змістової структури соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, представлену на с. 139. Також цінним є складений автором алгоритм соціально-педагогічної підтримки означеної категорії (с. 141 – 143) та функціонально-рольовий репертуар соціального педагога у контексті соціально-педагогічної підтримки батьків. Особливої уваги заслуговує, розроблена автором, комплексна програма соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах,

яка поєднала традиційні та нетрадиційні форми взаємодії з батьками. Обґрунтовано необхідність створення міждисциплінарної команди для реалізації означеної програми.

Нові факти, одержані здобувачем. Дисертаційна робота Т.М. Чечко має незаперечну наукову новизну та цінні наукові результати. Так, автором вперше комплексно висвітлено тему соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Цінним вважаємо і узагальнення вітчизняних та зарубіжних практик соціально-педагогічної підтримки батьків у контексті проблеми дослідження.

Дослідницею обґрунтовано змістову структуру соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, що містить алгоритм такої підтримки; розроблено критерії розвитку виховного потенціалу батьків (когнітивний, мотиваційний, практично-діяльнісний), рівні (початковий, ситуативний, середній, оптимальний) та показники.

Незаперечну наукову цінність містить розроблене та обґрунтоване автором змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Дослідницею уточнено поняття «діти з особливостями психофізичного розвитку», «оцінка потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах»; функціонально-рольовий репертуар соціального педагога; подальшого розвитку набули зміст, форми та методи розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Чітко окреслений науковий апарат дослідження забезпечив обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Комплекс дослідницьких методів чітко відповідав меті та завданням роботи та містив теоретичні: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизацію, класифікацію науково-теоретичних

положень; емпіричні: глибинне інтерв'ю, опитування та анкетування; фокус-групу; педагогічний експеримент (пілотний, констатувальний, формувальний та контрольний); статистичні методи: методи математичної статистики для узагальнення результатів експериментальної роботи, обчислення статистичних показників і перевірки достовірності результатів емпіричного дослідження (критерій t-Стюдента).

Справляє враження об'єм дослідно-експериментальної роботи, під час якої було охоплено 282 особи, із них 247 батьків 235 дітей з особливостями психофізичного розвитку (7 дошкільних навчальних закладів); 35 вихователів-методистів.

Викладені автором результати дослідження не викликають сумніву та забезпечують наукову новизну та вірогідність загальних висновків. Дисертація Т.М. Чечко виконана на належному науковому рівні, що підтверджує глибоке володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми і відповідними методами наукового пошуку. Оформлення роботи відповідає сучасним вимогам до наукових праць такого рівня. Позитивне враження справляють представлені табличні матеріали, схеми, рисунки і ґрунтовні додатки. Результати дослідження пройшли достатню апробацію під час науково-практичних конференцій різного рівня, в яких брала участь дисертантка.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів. Результати дослідження Т.М. Чечко мають безсумнівне позитивне значення для педагогічної науки і практики, зокрема, дошкільної та соціальної педагогіки, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці теоретичних засад соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Результати дисертаційного дослідження Тетяни Миколаївни впроваджено в практику роботи дошкільних навчальних закладів м. Києва: дошкільного навчального закладу № 611 (довідка № 21 від 31.05.2017), «Центру розвитку дитини «Я+сім'я» (довідка № 02/17 від 08.06.2017), дошкільного навчального закладу № 590 (довідка № 14 від 08.06.2017), дошкільного навчального закладу

№ 280 (довідка №15 від 09.06.2017), дошкільного навчального закладу № 662 (довідка № 5 від 09.06.2017), комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу № 4 «Теремок» Кіровоградської міської ради» (довідка № 83/01-13 від 08.06.2017), Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) компенсуючого типу № 78 «Пізнайко» Полтавської міської ради Полтавської області (довідка № 28/02-02-01 від 09.06.2017), комунального закладу «Центр соціальної реабілітації (денного догляду) дітей з інвалідністю» м. Кропивницький (довідка № 170 від 12.06.2017), громадської організації «Ми – друзі!» (довідка № 3 від 01.05.2018), громадської організації «В дитячих долонях» (довідка № 02/17 від 08.06.2017), у підготовці соціальних працівників Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка (акт № 132 від 30.03.2018), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 29/18 від 26.04.2018), Київського Інституту Бізнесу та Технологій (довідка № 116/18 від 12.06.2018).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Одержані результати дослідження можуть бути використані соціальними педагогами закладів дошкільної, шкільної та позашкільної освіти, фахівцями центрів соціальних служб для сімей, дітей та молоді, територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), служб у справах дітей, медичних та медико-соціальних установ з метою оптимізації процесу соціально-педагогічної підтримки батьків, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку. Також результати дослідження можуть бути використані закладами вищої освіти у розробленні змістових модулів навчальних дисциплін «Соціальна педагогіка», «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з інвалідністю» для студентів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) освітніх рівнів спеціальності «Соціальна робота».

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація Тетяни Миколаївни Чечко має науково обґрунтовану структуру: вступ, три розділи,

висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел і додатки. Послідовність і логіку викладу тексту дисертації визначено необхідністю вирішення поставлених завдань дослідження.

У дисертації розкрито сутність і науково обґрунтовано теоретичні засади соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Уточнено сутність понять «діти з особливостями психофізичного розвитку», «оцінка потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах».

Проаналізовано та узагальнено вітчизняні та зарубіжні практики соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Акцентовано увагу на можливостях адаптації зарубіжних практик у сучасних українських реаліях. Здійснено оцінку потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах за допомогою авторського діагностичного інструментарію. Встановлено, що метою соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах є розвиток виховного потенціалу батьків на підставі оцінки їхніх потреб.

Визначено критерії, показники та рівні розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Проведено констатувальне, формувальне та контрольне дослідження розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Розроблено змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, а саме: комплексна програма соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; форми та методи соціально-педагогічної підтримки батьків з розвитку виховного потенціалу; діагностичний

інструментарій для визначення рівнів розвитку виховного потенціалу таких батьків; форми організації та фіксації результатів соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Здійснено експериментальну перевірку дієвості змістово-методичного забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Результати контрольного зрізу вказують на наявність суттєвих відмінностей між контрольною та експериментальною групами.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення здобутих дисертанткою результатів дослідження, все ж вважаємо за доцільне назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Вважаємо, що дисертація носила б більш довершений характер, якби Тетяна Миколаївна знайшла можливість подати окремим підрозділом аналіз питання міжособистісних стосунків у родині: між подружжям, між матір'ю (батьком) та дитиною, між сіблінгами тощо. Оскільки будь-яка фахова допомога такій сім'ї, як правило, передбачає також і сприяння оптимізації та гармонізації стосунків між всіма членами сім'ї.

2. У підрозділі 1.2. автором дослідження подано ґрунтовний аналіз зарубіжних практик соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Втім, врахування цього досвіду не знайшло достатнього висвітлення у розробленій автором комплексній програмі соціально-педагогічної підтримки таких батьків. Тетяні Миколаївні, вважаємо, доречно було б зазначити, що саме із зарубіжного досвіду було використано при розробці програми.

3. У дисертації та авторефераті зазначено, що практичне значення полягає у розробленні та впровадженні змістово-методичного забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, що містить, зокрема, комплексну програму соціально-педагогічної підтримки цих батьків. Проте, у тексті роботи

недостатньо розкривається специфіка її впровадження саме в різних типах дошкільних навчальних закладів.

4. Змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, обґрунтоване автором дослідження, складалося з певних компонентів, серед яких: комплексна програма соціально-педагогічної підтримки таких батьків; форми та методи соціально-педагогічної підтримки батьків з розвитку виховного потенціалу батьків; діагностичний інструментарій, і, також, форми організації та фіксації результатів. На нашу думку, робота значно б виграла, якби Тетяна Миколаївна включила у цей перелік ще один компонент, який би передбачав роботу з батьками звичайних дітей, спрямовану на підготовку останніх до інклюзивної форми освіти.

Втім, зазначені побажання й зауваження не знижують загальної теоретичної та практичної цінності проведеного дослідження, яке є системним цілісним, має незаперечну наукову новизну та практичне значення.

Повнота викладання результатів в опублікованих працях.

Основні положення дисертації Чечко Тетяни Миколаївни достатньо повно висвітлені у 14 наукових публікаціях (із них 13 – одноосібні, 1 – у співавторстві), зокрема: 9 – у провідних фахових виданнях України (з них 2 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 1 – у зарубіжному науковому виданні, 4 – у збірниках науково-практичних конференцій.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті та обґрунтовані в рукописі дисертації Т.М. Чечко.

Загальний висновок

За результатами проведеного аналізу дисертації Т.М. Чечко, є підстави стверджувати, що означене дослідження є самостійною кваліфікованою науковою роботою, в якій представлено завершене рішення актуального

наукового завдання щодо розвитку соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку. Тема дисертації є актуальною, відповідає потребам суспільства, держави та певних категорій населення.

Наукова робота містить сукупність результатів, яким властива наукова новизна та практична цінність. Її положення, результати та висновки пройшли апробацію у закладах дошкільної освіти, обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня. За темою дисертації надруковано достатню кількість наукових праць.

Дисертація «Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах» є завершеним самостійним дослідженням, що має теоретичне і практичне значення й заслуговує на позитивну оцінку. Рукопис дисертації й автореферату відповідає відповідним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами та доповненнями (Постанова Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08. 2015 р.), та Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» № 40 від 12.01.2017 р., паспорту спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка, а отже є всі підстави для присудження Тетяні Миколаївні Чечко наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки Запорізького
національного університету

Т.Г. Соловйова

ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
Запорізький національний
університет

Т. Чечко